

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

4. Ставицька С., Кутішенко В. Взаємозв'язок локусу контролю та навчальної мотивації студентів-психологів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 25 (70). 2024. С.72-80.

5. Ульянова Т.Ю. Особливості особистісної зрілості та комунікативної креативності. *Габітус*. 2021. Вип. 25. С.130-134.

УДК:159.923

Ульянова Т. Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Ткач С. Г.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

СПІВВІДНОШЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ТИПУ З ТРИВОЖНІСТЮ, ФРУСТРАЦІЄЮ, АГРЕСІЄЮ ТА РИГІДНІСТЮ

Анотація. У статті досліджено співвідношення гендерного типу з показниками тривожності, фрустрації, агресії та ригідності. Використано методiku «Статеворольовий опитувальник» (BSRI, С.Бем) для визначення гендерної ідентичності (маскулінність,

фемінність, андрогінність) та адаптований опитувальник Г.Айзенка «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» для оцінки емоційних станів.

Базою дослідження став Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Вибірку склали магістранти соціально-гуманітарного факультету (56 осіб) віком 24-36 років.

Результати кореляційного аналізу виявили значущі кореляційні зв'язки: маскулінність корелює з тривожністю, ригідністю та агресивністю, тоді як фемінність асоціюється з тривожністю, фрустрацією та агресивністю. Андрогінний тип показав зв'язок із усіма досліджуваними станами. Отримані дані свідчать про вплив соціокультурних стереотипів гендерних ролей на емоційні реакції: маскулінність може спричиняти напругу через високі очікування, а фемінність – підсилювати емоційну вразливість.

Результати дослідження мають практичне значення для розробки гендерно-орієнтованих програм психологічної підтримки, спрямованих на зниження стресу та корекцію емоційних порушень.

Ключові слова: гендер, стрес, маскулінність, фемінність, тривожність, агресивність, ригідність.

Abstract. The article investigates the correlation between gender types and levels of anxiety, frustration, aggression, and rigidity. The Bem Sex Role Inventory (BSRI) was used to determine gender identity (masculinity,

femininity, androgyny), and an adapted Eysenck questionnaire was employed to assess emotional states. The sample comprised 56 master's degree students in psychology aged 24-36 years.

Correlational analysis revealed significant associations: masculinity correlated with heightened anxiety, rigidity, and aggression, while femininity was associated with anxiety, frustration, and aggression. The androgynous type showed connections with all examined states. The findings suggest that sociocultural gender role stereotypes influence emotional responses: masculinity may induce tension due to high societal expectations, whereas femininity amplifies emotional vulnerability.

The results hold practical implications for developing gender-sensitive psychological support programs aimed at stress reduction and emotional disorder correction.

Key words: gender, stress, masculinity, femininity, anxiety, aggression, rigidity.

Гендерні особливості можуть відігравати ключову роль у тому, як люди сприймають та реагують на стресові ситуації. Чоловіки та жінки часто застосовують різні підходи до подолання труднощів: одні можуть схилитися до раціонального аналізу, інші – до емоційної підтримки та соціальних зв'язків. Розуміння цих відмінностей важливе для створення ефективних програм психологічної допомоги, які враховують потреби кожної людини [11].

Якщо починати з початку, то виділення розмежувань у феноменах «стать» і «гендер» належить

Р.Столеру, саме він вперше заговорив про гендерну ідентичність як про щось відмінне від поняття статі. За автором статі визначає біологічні відмінності між людьми такі як: генетичні особливості будови клітин, анатомо-фізіологічні характеристики і дітородні функції, а феномен обумовлений соціальним статусом та соціально-психологічними характеристиками. Тобто гендер, за Р.Столером – це свого роду соціальна статі [9].

Крім того необхідність перегляду феноменів «статі» та «гендер» довела Р.Унгер, яка біологічній статі (sex) протиставляла соціальну статі (gender). Вона зазначила, що вживати поняття «sex» доцільно лише для виділення біологічних статевих відмінностей, а «gender» стосується психологічних, соціальних та культурних аспектів чоловіка та жінки. Мова йде про соціальні норми, ролі, риси, стереотипи [7, 8, 9].

Низка науковців зазначає, що гендер – це не стільки сукупність індивідуальних психологічних рис та соціальна роль, скільки взагалі продукт «особливого соціального створення» і визначає відносини індивіда з навколишнім світом [2, 3].

У більшості наукових джерел гендер визначається як багатовимірний конструкт, що охоплює біологічні, психологічні, соціальні й культурні аспекти, які впливають на поведінку й ідентичність особистості. Р.Столлер описував гендер як соціальну та психологічну частину особистості, яка формується на основі біологічної статі.

Для позначення гендеру використовують визначення «маскулінність» та «фемінність». При чому і тут немає чітких наукових меж. Низка дослідників розглядає маскулінність і фемінність як компоненти гендерної ідентичності, а низка вчених – як її прояв, тобто як соціальні конструкти, що мають статус архетипів, соціальних уявлень, біологічних програм [9].

Загалом маскулінність і фемінність визначаються науковцями як біологічно детерміновані, незмінні, взаємовиключні сукупності соматичних, психофізіологічних, психічних, соціально-психологічних характеристик, об'єднані в єдині поведінкові патерни, що є нормативними для чоловіків або для жінок. Типовими маскулінними якостями вважаються інтелект, раціональність, незалежність, активність, сила (як фізична, так і психологічна, чи сила характеру), авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних проявах, схильність до ризику, здатність до досягнень; типовими фемінними якостями вважаються емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, практичність, консервативність, інтуїтивність, реалістичність, комунікативність, сенситивність, емпатійність [1, 4].

Дж.Хопкінс з метою опису індивідуального внутрішнього стану з точки зору статі, започаткував та увів у науковий обіг поняття гендерної ідентичності. Це своєрідний аспект самосвідомості, що характеризує переживання людиною себе як представника певної статі. Гендерна ідентичність формується в онтогенезі і на її формування впливає безліч факторів, основні з

яких: біологічна стать та соціалізація, в процесі якої індивід засвоює певні гендерні стереотипи і власну гендерну роль відповідно до культури та уявлень про роль, положення і призначення чоловіка і жінки в суспільстві [6, 7].

Гендерний підхід до вивчення стресу дозволяє краще зрозуміти індивідуальні та соціальні особливості його переживання. Важливо враховувати як біологічні, так і соціальні аспекти гендеру при формуванні стратегій профілактики і подолання стресу. Розбудова гендерно чутливої системи психосоціальної підтримки може значно покращити добробут як жінок, так і чоловіків [5].

Задля досягнення мети у дослідженні застосовувались такі методики дослідження гендерного типу та ідентичності: методика BSRI С.Бем в адаптації О.Лопухової, для дослідження особливостей переживання стресу: методика «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» (адаптований варіант методики Г.Айзенка) [9, 10].

Дослідження було проведене на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Вибірку склали магістранти соціально-гуманітарного факультету (56 осіб), віком 24-36 років.

Методика BSRI (С. Бем) дозволяє виявити один з гендерних типів респондентів: маскулінний, фемінний, андрогінний [9]. Вона складається із опитувального листа, де перераховані 27 характеристик, що відзначають особливості поведінки та якості людини

(жіночність, ніжність, схильність до лідерства, домінування, сила, дружелюбність, тощо). Респонденту пропонується за п'ятибальною шкалою оцінити наскільки кожна з якостей або поведінкових характеристик співвідноситься з його особистістю: 1 – якщо якість ніколи не проявляється; 5 – якщо якість проявляється постійно. Обробка результатів цієї методики відбувається шляхом підрахування сирих балів за шкалами маскулінність-фемінінність (за допомогою ключа до методики) та співвіднесення їх із рівнем вираженості (за допомогою інтерпретаційної таблиці), що дозволяє зробити висновок про гендерний тип особистості. Обробка результатів відбувається наступним чином: за кожне співпадіння із ключем, респонденту нараховується один бал. Далі основний показник гендерного типу визначається у співвідношенні шкал маскулінності та фемінінності за допомогою формули: $IS = (F - M) * 2,322$. Методика має інструкцію, бланк та ключ для обробки даних.

Шкала маскулінності складається з наступних характеристик особистості: мужність, вміння самостверджуватися, наполегливість, аналітичність, здатність керувати, готовність ризикувати, домінування, зовнішня стриманість, здатність діяти у якості лідера, сила, сміливість, сила волі, витривалість. Шкала фемінінності містить наступні характеристики: жіночність, поступливість, сором'язливість, схильність до прояву почуттів, ніжність, співчутливість, м'якість висловлювань, прагнення втішити, чарівність, довірливість, дитяча безпосередність, відсутність

різких, грубих висловлювань, красаота, терпимість. Методика дозволяє проаналізувати окремо рівень кожної зі шкал, а також в подальшому визначити психологічну стать особистості [9, 10].

Отже, маскулінна психологічна стать визначається перевагою маскулінних характеристик над фемінними, фемінна психологічна стать – суттєво вищим рівнем фемінності, ніж маскулінності. Маскулінна психологічна стать є варіантом норми для чоловіків, фемінна – для жінок, а повна невідповідність психологічної статі біологічній є ознакою крос-гендерності особистості. Андрогінна психологічна стать передбачає, що рівень і маскулінних, і фемінних характеристик буде високим. Цей тип психологічної статі сьогодні вважається нормою як для чоловіків, так і для жінок. Недиференційована психологічна стать характеризується низьким рівнем прояву як маскулінності, так і фемінності та є ознакою психопатології або кроскультурних відмінностей у розумінні маскулінності та фемінності.

Опитувальник «Самооцінка рівня тривожності, фрустрації, агресії та ригідності» є адаптацією методики Г.Айзенка. Він містить 40 запитань і призначений для оцінки ступеня прояву таких емоційних станів, як тривожність, агресивність, фрустрація та ригідність. Респонденти оцінюють свої відповіді за трибальною шкалою: «так» – 2 бали, «не знаю» – 1 бал, «ні» – 0 балів. Методика містить необхідну інструкцію, бланк для відповідей, а також ключ для аналізу та інтерпретації результатів [4].

Результати кореляційних зв'язків можна побачити в табл. 1.

Таблиця 1.

Значущі зв'язки між показниками гендерного типу із показниками тривожності, фрустрації, агресії та ригідності

показники гендерного типу	показники тривожності, фрустрації, агресії та ригідності			
	Тр	Фр	Рг	Аг
М	267*		269*	348**
Ф	350**	268*		267*
А	264*	266*	268*	265*

Примітки. 1. Нулі та коми опущені. 2. N=56. 3. Знак * – $p \leq 0,05$, ** – рівень значущості $p \leq 0,01$. 4. Скорочення: М – маскулінність, Ф – фемінінність, А – андрогінний тип; Тр – тривожність, Фр – фрустрація, Рг – ригідність, Аг – агресивність.

Як можна побачити з таблиці, виявлені значимі кореляційні зв'язки між показниками гендерного типу ідентичності та психічними станами. Так визначено, що показники маскулінності на додатному рівні корелюють із показниками тривожності ($r=0,267$, рівень значимості $p \leq 0,05$), ригідності ($r=0,269$, рівень значущості $p \leq 0,05$) та агресивності ($r=0,348$, рівень значущості $p \leq 0,01$). При цьому показник фемінінності виявляє значущі додатні кореляції із показниками тривожності ($r=0,350$, рівень значимості $p \leq 0,01$) та фрустрації ($r=0,268$, рівень значимості $p \leq 0,05$) та агресивності ($r=0,267$, рівень значимості $p \leq 0,05$).

Проведений кореляційний аналіз демонструє, що

гендерна специфіка ідентичності тісно пов'язана з окремими психічними станами. Зокрема, збільшення рівня маскулінності супроводжується підвищеними показниками тривожності, ригідності та агресивності, що свідчить про можливий вплив традиційно маскулінних ознак на формування цих психологічних характеристик. У свою чергу, підвищений рівень фемінінності асоціюється з вираженими проявами тривожності та фрустрації, що може вказувати на інший механізм впливу гендерної ідентичності на емоційний стан.

Отримані результати можуть мати декілька пояснень, пов'язаних із соціокультурними очікуваннями та особистісними структурами. По-перше, традиційно маскулінні риси асоціюються з високою вимогливістю до себе, коли від індивіда очікують прояву рішучості, сили та незалежності. Такі високі стандарти можуть спричиняти внутрішній конфлікт або напругу, що проявляється як тривожність, підвищена ригідність у мисленні та навіть агресивність як спосіб самозахисту чи підтвердження власної ідентичності. Іншими словами, спроба відповідати соціальним стереотипам може створювати додаткове психологічне навантаження, яке відображається у зазначених психоемоційних реакціях.

По-друге, фемінінність традиційно пов'язується з емоційною відкритістю та чуйністю, що може зумовлювати більшу схильність до вираження емоційних станів, таких як тривожність та фрустрація. Люди з високим рівнем фемінінності можуть легше

визнавати свої емоції та бути більш вразливими до зовнішніх стресорів, що, водночас, може створювати умови для посилення негативних емоційних переживань.

В обох випадках важливо пам'ятати, що виявлені кореляції відображають спільні варіації між показниками гендерної ідентичності та таких емоційних станів, як тривожність, агресивність, фрустрація та ригідність.

Література:

1. Гончар Н. В. Особливості адаптації жінок до кризових умов в залежності від стилю життя. *Сучасні проблеми екологічної психології: Життєві стратегії особистості в умовах воєнного стану: матеріали ХХ всеукраїнської науково-практичної конференції, 14-15 травня 2024 року*: Зб. Матеріалів. За ред. Ю.М.Швалба. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2024. С.22-27. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742144/1/2024_05_14-15_EcoPsy_Tes.pdf

2. Доценко В.В. Гендерні особливості копінг-поведінки першокурсників ХНУВС під час табірних зборів. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків, 2020. С.241-245.

3. Коkun О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Психологічна профілактика

психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України: метод. посіб. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2021. 301 с.

4. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум. Л.М.Карамушка, О.В.Креденцер, К.В.Терещенко, В.І.Лагодзінська, В.М.Івкін, О.С.Ковальчук; за ред. Л.М.Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

5. Нагорняк Ю.В. Гендерні особливості постстресових реакцій та інструменти позитивної психотерапії в подоланні стресу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. Вип. 3. 2024. С.95-100. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.3.18>

6. Основи гендерного аналізу: конспект лекцій; укладач Ю.М.Савельєва. Суми: Сумський державний університет, 2023. 37 с.

7. Предко В.В., Сомова О.О. Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. Т.33. №72. С.89-98.

8. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. Уклад. О.Ю.Овчаренко. Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/psihologija_stresy_2023_compressed.pdf

9. Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації. Наук.-метод. посібник за ред. О.І.Власової, Н.М.Булатевич, В.Є.Луньова. Ontario:

Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с.

10. Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (м.Київ, 12 квітня 2024 р.). За ред. Ю.О.Бохонкова, О.Г.Лосієвська, Ю.В.Сербін. Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2024. 357 с.

11. Ткачук Т., Мягких А. Гендерні особливості копінг-поведінки чоловіків та жінок. *Humanitarium*. 2019. №42 (1). С.181-188.

УДК: 159.923

Ульянова Т. Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Черкасова Т. О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ І ПАРЦІАЛЬНІ ПОЗИЦІЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ: АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКІВ

Анотація. У публікації представлено результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення взаємозв'язків між показниками суб'єктивного психологічного благополуччя, життєстійкості та

Казанжи М.Й., Котовська Г.І. Особливості інтуїтивних характеристик студентів з різним типом професійної самореалізації.....	146
Калужинський Я.В. Суб'єктивне відчуття болю при посттравматичних стресових розладах внаслідок органічного ураження центральної нервової системи.....	155
Коваленко Т.В. Психологічні особливості осіб з різним рівнем нарцисизму.....	165
Козлова О. Особливості взаємозв'язку показників перфекціонізму та тривожності.....	174
Кравченко О.О. Мотиваційний аспект професійного саморозвитку особистості.....	181
Осіченко А.Д. Стратегії вирішення конфліктів подружжя різного рівня задоволеності шлюбом.....	187
Пригаріна П.А. Співвідношення параметрів психологічного здоров'я та показників життєстійкості і психологічного благополуччя особистості.....	201
Рукас Г.С. Суверенність осіб, що відрізняються особистісною зрілістю.....	209
Саннікова О.П., Домасова О.В. Факторна структура особистості успішного маніпулятора.....	218
Саннікова О. П., Терехова Н.В. Взаємозалежність показників рішимості і схильності до соціальної адаптивності.....	234
Сокол Т.В. Особливості переживання психологічного благополуччя особистості в умовах війни.....	242
Ульянова Т.Ю., Рибак Д.А. Співвідношення показників мотивації і схильності до ризику.....	251
Ульянова Т.Ю., Русавська А.П. Дослідження взаємозалежності комунікативної креативності та локусу контролю.....	263
Ульянова Т.Ю., Ткач С. Г. Співвідношення гендерного типу з тривожністю, фрустрацією, агресією та ригідністю.....	271
Ульянова Т.Ю., Черкасова Т.О. Психологічне благополуччя і парціальні позиції життєстійкості: аналіз зв'язків.....	283
Чебикін О.Я., Мішеніна А.В. Жіноча атрактивність як соціальний ресурс: особливості комунікації з жінками та чоловіками в контексті сприйняття та гендерної взаємодії.....	292
Ченчик О.М. Самоактуалізація осіб, що відрізняються суверенністю психологічного простору.....	299